

Πρότυπα Σχολεία & Υποτροφίες Ιδιωτικών

Γραμματική

Νέας Ελληνικής
Ε' & ΣΤ' Δημοτικού - Πρότυπα

Μπαίνω
Πρότυπο!

 ARNOΣ
Online Education

★ **100%** ★
επιτυχία
Μέθοδος
ARNOΣ

Φροντιστηριακό Εγχειρίδιο για Διδασκαλία & Μελέτη

Τετράδιο Σπουδής - Γιατί;

Το Τετράδιο Σπουδής ΑΡΝΟΣ είναι βασισμένο στη Μέθοδο ΑΡΝΟΣ, ένα σύστημα μάθησης με Στόχους – Υλοποίηση – Πιστοποίηση.

Βοηθάει το μαθητή να οικοδομήσει τη σκέψη του βήμα-βήμα, απλά και κατανοητά. Είναι Φροντιστηριακό Εγχειρίδιο βάσει του οποίου γίνεται η διδασκαλία στο online μάθημα με «φυσικό» τρόπο. Ο δάσκαλος γράφει και υπογραμμίζει παράλληλα με το μαθητή.

Το Τετράδιο Σπουδής αποτελείται από:

- ★ Οπτικοποιημένη Θεωρία με ροή & συνέχεια
- ★ Ασκήσεις για Διδασκαλία και Εξάσκηση
- ★ Συνδυαστικές και Επαναληπτικές Ασκήσεις
- ★ Θέματα Προσομοίωσης Εξετάσεων

Πιστοποίηση Γνώσεων

Σε προγραμματισμένες ημερομηνίες διεξάγονται online ή/και δια ζώσης **Επαναληπτικά Τεστ Αξιολόγησης** στα οποία ο μαθητής πιστοποιεί και επαληθεύει τις γνώσεις του.

Για τους Γονείς

Πώς ο γονέας μπορεί να έχει εικόνα και εποπτεία στην πρόοδο του παιδιού του;

Το Τετράδιο Σπουδής είναι σχεδιασμένο με τέτοιον τρόπο για τη βήμα – βήμα εξάσκηση του μαθητή, μεταβαίνοντας με ασφάλεια από τα πιο απλά στα πιο σύνθετα. Επίσης, είναι ένας φυσικός τρόπος ο Γονέας να ελέγχει την πρόοδο του παιδιού του.

Πώς γίνεται η εποπτεία από το γονέα;

Σε κάθε μάθημα ελέγχει την ορθότητα των λύσεων, την κατανόηση και τη συμμετοχή του παιδιού στα μαθήματα.

Διδασκαλία στον ΑΡΝΟ σημαίνει:

- ★ Απεριόριστη μελέτη με video lessons
- ★ Αυτομάθηση στο App Arnos Learn
- ★ Coaching εξατομικευμένο
- ★ Μοτίβα Μάθησης και Εξάσκησης
- ★ Κάθε Απορία για εμάς είναι Πρόκληση!

★ Μέθοδος ΑΡΝΟΣ

Η **Μέθοδος ΑΡΝΟΣ** οδηγεί κάθε μαθητή, ανεξαρτήτως γνώσεων ή επιπέδου, να μελετά από το επίπεδο όπου αισθάνεται άνετα, ώστε να διαμορφώσει γερές βάσεις για μάθηση.

Live Διδασκαλία Το online μάθημα γίνεται με φυσικό τρόπο, γιατί συνδυάζει την Τεχνολογία, το Πνεύμα, την Οργάνωση και την Εμπειρία.

Τετράδιο Σπουδής Είναι ο οδηγός για τη διδασκαλία του μαθήματος, την εξάσκηση του μαθητή και την πραγματοποίηση της online διδασκαλίας με Λόγο, Εικόνα και Παρατήρηση.

Καθηγητής Είναι ο σκηνοθέτης της διδακτικής πράξης, ο οποίος δρα σε ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό οικοσύστημα με Στόχους, Μαθησιακό Πλάνο και Ευθύνη.

«Μέθοδος ΑΡΝΟΣ... το καταστάλαγμα μιας πορείας 35 ετών με εκπαιδευτικές και εκδοτικές επιτυχίες, με ταξίδια πολιτισμού, συμμετοχή σε Διεθνείς Εκθέσεις και αποτυχίες... μα, κυρίως, η παρακαταθήκη του ζευγολάτη πατέρα - Αρνού.»

Γιάννης Π. Κρόκος

Τετράδιο Μελέτης

Γραμματική Νέας Ελληνικής Ε&Στ Δημοτικού -Πρότυπα

Φροντιστηριακό Εγχειρίδιο
για Διδασκαλία και Μελέτη

- Οδηγός για τη Διδασκαλία του Καθηγητή
- Οδηγός για τη Μελέτη του Μαθητή
- Διδασκαλία Online με φυσικό τρόπο
- Τόπος Εποπτείας Προόδου από το Γονέα
- Διδασκαλία με Πιστοποιημένους Καθηγητές ΑΡΝΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2021

Γραμματική Νέας Ελληνικής Ε & Στ Δημοτικού-Πρότυπα

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή και μετάδοση έστω και μιας σελίδας του παρόντος βιβλίου κατά παράφραση ή διασκευή με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό κ.λπ. – Ν. 2121/93, άρθρο 51).

Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κ.λπ. (άρθρο 18). Οι παραβάτες διώκονται (άρθρο 13) και τους επιβάλλονται κατάσχεση, αστικές και ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με το νόμο (άρθρο 64-66).

Συντακτική Ομάδα Κέντρου ΑΡΝΟΣ

Διευθυντής σειράς:

Ιωάννης Π. Κρόκος

Συνεργάστηκαν:

Ομάδα Φιλολόγων

ΑΡΝΟΣ ONLINE EDUCATION

Πρόλογος

Με ιδιαίτερη χαρά ο Εκπαιδευτικός Οργανισμός «Αρνός» προσφέρει σε εσάς, τους μαθητές και στις μαθήτριες των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου, αυτό το **Στοχευμένο Τετράδιο Έξυπνης Μελέτης**. Αληθεύει ότι η σπουδή της νέας ελληνικής γλώσσας είναι μια αρκετά δύσκολη προσπάθεια, που χαρίζει όμως σπουδαία μορφωτικά οφέλη. **Στόχος** μας είναι να συμβάλουμε ώστε αυτή η σπουδή να γίνει πιο άνετη, μεθοδική και ευχάριστη. Επιπλέον, αυτή η **Γραμματική της Νέας Ελληνικής Γλώσσας** συνδέει την ύλη του Δημοτικού με την αντίστοιχη του Γυμνασίου, προετοιμάζοντάς σας για την επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα. **Έξυπνη** θα είναι η μελέτη σας, αν εστιάζετε κάθε φορά στην ύλη που αντιστοιχεί στο σχετικό μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας· επίσης, αν συνδυάζετε τη μελέτη σχετικών μεταξύ τους ενοτήτων.

Η **Γραμματική της Νέας Ελληνικής Γλώσσας** που διαβάζετε επιχειρεί να σας προσφέρει, με τη μεγαλύτερη δυνατή πληρότητα, όλα τα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα που αφορούν τη διδακτέα ύλη σας. Θα βρείτε σε αυτήν όλες τις σημαντικές γνώσεις για τη μορφή και τις λειτουργίες της γλώσσας μας.

Με την ελπίδα ότι θα χαρείτε τη σπουδή της γλώσσας μας μέσα από αυτήν τη **Γραμματική**, η συγγραφική ομάδα του «Αρνού» σας εύχεται

καλή (και έξυπνη) μελέτη!

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	3
Ενότητα 1 ^η : Φωνολογία και γραφή	9
1. Φθόγγοι – Γράμματα – Συλλαβές	9
Οι φθόγγοι.....	9
Τα γράμματα.....	10
Κανόνες προφοράς	12
Διαίρεση των φθόγγων-συμφώνων	13
Δίψηφα φωνήεντα και δίψηφα σύμφωνα	15
Οι δίφθογγοι.....	17
Οι συνδυασμοί αυ και ευ.....	18
Απαλοιφή φωνήεντος.....	19
Οι συλλαβές, ο συλλαβισμός.....	20
2. Ο τονισμός	23
Άλλα ορθογραφικά σημεία	26
3. Τα σημεία στίξης.....	27
Ενότητα 2 ^η : Τα μέρη του λόγου.....	31
Κλιτά και άκλιτα.....	31
Α. Αριθμοί.....	35
Β. Γένη	35
Γ. Πτώσεις.....	36
Τα άρθρα.....	37
Το οριστικό άρθρο	38
Το αόριστο άρθρο.....	39
Ενότητα 3 ^η : Οι άνθρωποι, τα ζώα, τα πράγματα.....	42
Τα ουσιαστικά	42
Οι σημασίες και τα είδη των ουσιαστικών	42
Τα παρεπόμενα των ουσιαστικών: γένος, αριθμός, πτώση	46
Α. Το γένος των ουσιαστικών	46
Β. Ο αριθμός των ουσιαστικών	48
Γ. Οι πτώσεις των ουσιαστικών	49
Η κλίση των ουσιαστικών	51
α. Η κλίση των Αρσενικών	52
Α. Ισοσύλλαβα.....	53
Β. Ισοσύλλαβα/ανισοσύλλαβα (με διπλό πληθυντικό)	57
Γ. Ανισοσύλλαβα: -άς, -ές, -ούς (οξύτονα), -ής/-ης (οξύτονα & παροξύτονα)	58
Δ. Ανώμαλα αρσενικά	59

β. Η κλίση των Θηλυκών.....	61
A. Ισοσύλλαβα θηλυκά.....	62
B. Ανισοσύλλαβα θηλυκά.....	66
γ. Η κλίση των Ουδετέρων.....	69
A. Ισοσύλλαβα ουδέτερα.....	71
B. Ανισοσύλλαβα ουδέτερα	74
δ. Ανώμαλα ουσιαστικά	82
Κλητική: ο σχηματισμός της.....	84
Ενότητα 4^η: Επιπλέον πληροφορίες για ανθρώπους, πράγματα, ζώα, καταστάσεις.....	87
Τα επίθετα.....	87
Η κλίση των επιθέτων	89
A. Ισοσύλλαβα επίθετα.....	91
B. Ανισοσύλλαβα επίθετα.....	102
Τα παραθετικά.....	118
Οι βαθμοί του επιθέτου.....	118
Ο σχηματισμός των παραθετικών.....	119
Τα παραθετικά των επιρρημάτων	121
Ανώμαλα παραθετικά.....	123
Ελλειπτικά παραθετικά	123
Ενότητα 5^η: Μετρώ και δηλώνω σειρά.....	124
Τα αριθμητικά.....	124
1. Αριθμητικά επίθετα.....	124
Η κλίση των αριθμητικών επιθέτων	125
2. Αριθμητικά ουσιαστικά	129
Ενότητα 6^η: Μιλώ για ανθρώπους, ζώα, πράγματα, καταστάσεις με άλλο τρόπο.....	132
Οι αντωνυμίες.....	132
Η κλίση των αντωνυμιών	136
α. Προσωπικές αντωνυμίες	136
β. Κτητικές αντωνυμίες.....	138
γ. Αυτοπαθείς αντωνυμίες.....	142
δ. Οριστικές αντωνυμίες	143
ε. Δεικτικές αντωνυμίες	145
στ. Αναφορικές αντωνυμίες	147
ζ. Ερωτηματικές αντωνυμίες	150
η. Αόριστες αντωνυμίες.....	152

Ενότητα 7 ^η : Κάνω κάτι, παθαίνω κάτι ή βρίσκομαι σε μια κατάσταση.....	157
Το ρήμα.....	157
ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ του ρήματος	158
Πρόσωπα και αριθμοί	159
Χρονική βαθμίδα, ποιόν ενέργειας και χρόνοι του ρήματος.....	160
Αύξηση	165
Φωνή και διάθεση - Μεταβατικότητα.....	168
Φωνή	168
Διάθεση.....	170
Μεταβατικότητα.....	172
Εγκλίσεις & δυνητικές εκφράσεις/εγκλίσεις.....	174
Σχηματισμός των εγκλίσεων.....	176
Δυνητικές εγκλίσεις/εκφράσεις	180
Μετοχή & Απαρέμφατο: οι ονομαστικοί τύποι του ρήματος	182
Μετοχή.....	183
Απαρέμφατο.....	186
Τα βοηθητικά ρήματα έχω & είμαι.....	187
Συζυγίες: οι κατηγορίες των καταλήξεων	190
Α΄ Συζυγία	192
Β΄ Συζυγία	193
Πίνακες κλίσης ρημάτων ανά Συζυγία, Τάξη και Φωνή.....	195
Τα ρήματα σε -άγω και -βάλλω	211
Συνηρημένα ρήματα.....	217
Ελλειπτικά, απρόσωπα και ανώμαλα ρήματα	219
Τα θέματα του ρήματος.....	222
Ενότητα 8 ^η : Εμπλουτίζοντας το ρήμα	224
Επιρρήματα.....	224
Παραθετικά των επιρρημάτων	228
Ενότητα 9 ^η : Δηλώνοντας σχέσεις ανάμεσα σε φράσεις της πρότασης.....	230
Προθέσεις	230
Λόγιες προθέσεις	232
Ενότητα 10 ^η : Συνδέοντας όρους και προτάσεις.....	233
Σύνδεσμοι & μόρια	233
Σύνδεσμοι.....	233
Συνδεσμικές εκφράσεις.....	235
Μόρια.....	236

Ενότητα 11^η : Εκφράζοντας έντονα συναισθήματα.....	239
Επιφωνήματα	239
Ενότητα 12^η : Παραγωγή & Σύνθεση.....	241
Παραγωγή	242
A. Παράγωγα ουσιαστικά.....	243
B. Παράγωγα επίθετα	245
Γ. Παράγωγα ρήματα	246
Δ. Παράγωγα επιρρήματα	247
Σύνθεση.....	248
Ο μηχανισμός της σύνθεσης.....	249
Αρκτικόλεξα - Συντομογραφίες.....	251
Ενότητα 13^η : Φτάνοντας στην καρδιά του λόγου.....	253
Σημασίες των λέξεων.....	253
Κυριολεκτική & ποιητική (μεταφορική) χρήση της γλώσσας.....	253
Η σημασία των λέξεων στη μεταξύ τους σχέση	255
Η πολυσημία των λέξεων	257
Πίνακας Ανώμαλων Ρημάτων.....	259

Ενότητα 1^η: Φωνολογία και γραφή

1. Φθόγγοι – Γράμματα – Συλλαβές

Οι φθόγγοι

Η πλατεία του χωριού γέμισε με φωνούλες. Τα παιδιά έπαιζαν κρυφτό, έτρεχαν με τα ποδήλατά τους γύρω από τον γέρικο πλάτανο, φώναζαν δυνατά και αγκάλιαζαν τους φίλους τους που είχαν να δουν καιρό. Οι μεγάλοι παρακολουθούσαν από το παγκάκι. Αν τα παιδιά έπαιζαν ήσυχα, μετά θα έτρωγαν σουβλάκι και παγωτό. Αυτή ήταν η υπόσχεση. Κι εκείνα έκαναν τα πάντα για να κερδίσουν το έπαθλό τους. Όταν βράδιαζε, η πλατεία άδειαζε και τα παιδιά είχαν ήδη κοιμηθεί στα κρεβατάκια τους· μέχρι την επόμενη μέρα, που επαναλαμβάνονταν το ίδιο σκηνικό.

Όταν μιλάμε, ο προφορικός μας λόγος αποτελείται από **προτάσεις** (Οι μεγάλοι παρακολουθούσαν από το παγκάκι). Οι προτάσεις δημιουργούνται από **λέξεις** (παιδιά, έτρωγαν, μετά, αυτή, από, υπόσχεση, το, ήταν), και οι λέξεις παράγονται από ήχους, τους **φθόγγους** (μετά < μ, ε, τ, α' από < α, π, ο' φίλους < φ, ι, λ, ου, ς' το < τ, ο' όταν < ο, τ, α, ν).

Φθόγγοι ονομάζονται οι ήχοι που προφέρουμε για να φτιάξουμε λέξεις.

Π.χ.: Λέω τη λέξη «παγωτό» και ακούγονται οι **φθόγγοι Π-Α-Γ-Ο-Τ-Ο**.

Λέω τη λέξη «ποδήλατο» και ακούγονται οι **φθόγγοι Π-Ο-Δ-Ι-Λ-Α-Τ-Ο**.

Η γλώσσα μας έχει είκοσι πέντε (25) φθόγγους:

α	β	γ	δ	ε
ζ	θ	ι	κ	λ
μ	ν	ο	π	ρ
σ	τ	φ	χ	ου
μπ	ντ	γκ	τσ	τζ

Απλά και κατανοητά η γνώση!

Θυμάμαι ότι...

Δεν πρέπει να μπερδεύουμε τους φθόγγους με τα γράμματα. Οι **φθόγγοι** είναι **ήχοι** που τους προφέρουμε με το στόμα μας, ενώ τα **γράμματα** είναι **σύμβολα** που τα γράφουμε πάνω στο χαρτί, για να απεικονίσουμε οπτικά τους φθόγγους (γι' αυτό λέγονται και **σημειο-σύμβολα**). Π.χ.:

- Για να γράψουμε τον **φθόγγο [γ]**, χρησιμοποιούμε το **γράμμα «γ»**.
- Για να γράψουμε τον **φθόγγο [μπ]**, χρησιμοποιούμε τα **γράμματα «μ» και «π»**.
- Για να γράψουμε τον **φθόγγο [ι]**, χρησιμοποιούμε τα **γράμματα «ι» ή «η» ή «υ», ή τους συνδυασμούς «ε» και «ι» = «ει» ή «ο» και «ι» = «οι»**.

Τα γράμματα

10

Γράμματα ονομάζονται τα σημάδια με τα οποία γράφουμε τους φθόγγους πάνω στο χαρτί. Η ελληνική μας γλώσσα έχει **είκοσι τέσσερα (24)** γράμματα.

Τα γράμματα διακρίνονται σε **κεφαλαία** και **πεζά (μικρά)**. Οι **τίτλοι** και οι **ονομασίες** των εταιρειών, των οργανισμών κ.λπ. γράφονται συχνά με **κεφαλαία** γράμματα, όπως και τα **κύρια ουσιαστικά**. Με **κεφαλαίο** γράμμα **αρχίζουμε κανονικά και τις προτάσεις** μας μετά από τελεία.

- ✓ Ο πίνακας της επόμενης σελίδας περιλαμβάνει τη γραφή των **κεφαλαίων** και **πεζών (μικρών) γραμμάτων**, καθώς και τις **ονομασίες** τους.

Απλά και κατανοητά η γνώση!

Κεφαλαία γράμματα	Ονομασία	Πεζά (μικρά) γράμματα
A	άλφα	α
B	βήτα	β
Γ	γάμα	γ
Δ	δέλτα	δ
E	έψιλον	ε
Z	ζήτα	ζ
H	ήτα	η
Θ	θήτα	θ
I	ιώτα	ι
K	κάπα	κ
Λ	λάμδα	λ
M	μι	μ
N	νι	ν
Ξ	ξι	ξ
O	όμικρον	ο
Π	πι	π
P	ρο	ρ
Σ	σίγμα	σ
T	ταυ	τ
Υ	ύψιλον	υ
Φ	φι	φ
X	χι	χ
Ψ	ψι	ψ
Ω	ωμέγα	ω

Τελικό σίγμα (-ς): Το εικοστό πέμπτο γράμμα της ελληνικής γλώσσας

Το **σίγμα** χρησιμοποιείται τόσο στην **αρχή** ή στο **μέσο** της λέξης όσο και στο **τέλος** της, όταν αυτό χρειάζεται. Το **σίγμα** που μπαίνει στο **τέλος** της λέξης ονομάζεται **τελικό**. Για να το ξεχωρίζουμε από το απλό σίγμα «σ», το γράφουμε με την μορφή «ς»: π.χ.: *σωτήρας, όχι σωτήρασ.*

Θυμάμαι ότι...

Το **τελικό σίγμα -ς** μπαίνει μόνο στο τέλος της λέξης όταν γράφεται με μικρά γράμματα:

όχι στα κεφαλαία!

όχι στην αρχή ή στο μέσο της λέξης!

Απλά και κατανοητά η γνώση!

Κανόνες προφοράς

Τα φωνήεντα και τα σύμφωνα

Η **μαμά** πέταξε τη μπάλα στην Άννα. Ο μπαμπάς περίμενε στο τέρμα του γηπέδου. Η Άννα έριξε μια δυνατή κλοτσιά και έβαλε γκολ. Ο μπαμπάς δεν πρόλαβε να αντιδράσει. Ακούστηκαν πανηγυρισμοί. Η Άννα ήταν η νικήτρια.

Στο προηγούμενο κείμενο οι φθόγγοι και τα γράμματα «μ» στη λέξη **μαμά**, «ν» στη λέξη **Άννα**, «δ», «ν», «τ» στη λέξη **δυνατή** δεν μπορούν να σταθούν μόνα τους στο λόγο και να φτιάξουν συλλαβές: επειδή ο αέρας συναντά εμπόδιο όταν τα προφέρουμε, δεν προφέρονται πολύ δυνατά. Σε αντίθεση, χρειάζονται τους φθόγγους και τα γράμματα «α» στη λέξη **μαμά** και στη λέξη **Άννα**, «υ», «α», «η» στη λέξη **δυνατή**, για να δημιουργηθούν συλλαβές και λέξεις: αυτά μπορούμε να τα προφέρουμε πολύ πιο δυνατά, καθώς ο αέρας δεν συναντά κανένα εμπόδιο.

12

Επομένως:

Φωνήεντα ονομάζονται οι φθόγγοι / τα γράμματα που **μπορούν μόνα τους** να σχηματίσουν μια **συλλαβή**.

Σύμφωνα ονομάζονται οι φθόγγοι / τα γράμματα που **δεν μπορούν μόνα τους** να σχηματίσουν μια **συλλαβή** και τα βρίσκουμε πάντα **μαζί με τα φωνήεντα**.

Φθόγγοι-φωνήεντα	Φθόγγοι-σύμφωνα
[α], [ε], [ι], [ου]	[β], [γ], [δ], [ζ], [θ], [κ], [λ], [μ], [ν], [π], [ρ], [σ], [τ], [φ], [χ], [μπ], [ντ], [γκ], [τσ], [τζ]

Απλά και κατανοητά η γνώση!

Διαίρεση των φθόγγων-συμφώνων

1. Ανάλογα με την **ηχηρότητα** (το πόσο δυνατά ηχούν):

- **Ηχηρά:** [β], [δ], [γ], [ζ], [μ], [ν], [λ], [ρ], [μπ], [ντ], [γκ], [τζ]. Παράγονται όταν οι φωνητικές χορδές είναι μισόκλειστες και ο αέρας τις κάνει να πάλλονται. Ηχούν δυνατότερα από τα άλλα σύμφωνα.

- **Άηχα:** [π], [τ], [κ], [φ], [θ], [σ], [χ], [τσ]. Παράγονται όταν οι φωνητικές χορδές είναι ανοικτές και, επομένως, ο αέρας περνάει από αυτές χωρίς να τις κάνει να πάλλονται. Ακούγονται λιγότερο δυνατά από τα ηχηρά σύμφωνα.

2. Ανάλογα με τον **τρόπο** παραγωγής τους:

- **Κλειστά:** [κ], [γκ], [π], [μπ], [τ], [ντ]. Παράγονται όταν ένα εμπόδιο στην έξοδο του αέρα από το στόμα ανοίγει ξαφνικά.

- **Προστριβόμενα:** [τσ], [τζ]. Παράγονται με τριβή της γλώσσας στο πίσω μέρος των επάνω δοντιών και με φραγμό στην έξοδο του αέρα από το στόμα.

▪ Τα **κλειστά** και τα **προστριβόμενα** λέγονται και **στιγμαία**, γιατί προφέρονται σε πολύ σύντομο χρόνο.

- **Τριβόμενα:** [β], [γ], [δ], [φ], [χ], [θ]. Παράγονται όταν δυο όργανα (π.χ. η γλώσσα και τα δόντια) πλησιάζουν τόσο πολύ το ένα το άλλο, ώστε ο αέρας που περνάει ανάμεσά τους να δημιουργεί τριβή.

- **Ρινικά/έρρινα:** [μ], [ν]. Όταν τα προφέρουμε, ο αέρας βγαίνει μέσα από τη μύτη.

- **Υγρά:** [λ], [ρ]. Όταν τα προφέρουμε, υγραίνεται η γλώσσα μας.

- **Συριστικά:** [σ], [ζ]. Τα προφέρουμε με συριγμό, σαν να σφυρίζουμε.

▪ Τα **τριβόμενα**, τα **ρινικά/έρρινα**, τα **υγρά** και τα **συριστικά** λέγονται και **διαρκή** ή **εξακολουθητικά**, επειδή μπορούμε να τα προφέρουμε για αρκετό χρόνο.

3. Ανάλογα με τον **τόπο** (μέρος του στόματος) όπου παράγονται:

- **Διχειλικά:** [π], [μπ], [μ]. Σχηματίζονται με τα χείλη.

- **Χειλοδοντικά:** [φ], [β]. Παράγονται όταν το κάτω χείλος ακουμπά στα επάνω δόντια.

Απλά και κατανοητά η γνώση!

- Τα **διχειλικά** και τα **χειλοδοντικά** λέγονται και **χειλικά**.
- **Οδοντικά**: [τ], [ντ], [θ], [δ], [σ], [ζ], [λ]. Παράγονται όταν η γλώσσα ακουμπά στα δόντια.
- **Φατνιακά**: [ν], [ρ], [τσ], [τζ]. Παράγονται όταν η γλώσσα ακουμπά στα φατνία, δηλαδή στο μέρος του στόματος που βρίσκεται πίσω από τα επάνω δόντια.
- **Ραχιαία**: [κ], [γ], [χ], [γκ]. Παράγονται όταν η ράχη της γλώσσας ακουμπά στο επάνω μέρος του στόματος. Λέγονται και **ουρανικά** ή **λαρυγγικά**, επειδή η γλώσσα ακουμπά στον ουρανίσκο και φαίνεται να βγαίνουν από τον λάρυγγα όταν προφέρονται.

Διαίρεση των φθόγγων-συμφώνων

		Τόπος →		Διχειλικά		Χειλοδοντικά		Οδοντικά		Φατνιακά		Ραχιαία	
		Τρόπος		A	H	A	H	A	H	A	H	A	H
στιγμαία	Κλειστά	[π]	[μπ]					[τ]	[ντ]			[κ]	[γκ]
	Προστριβόμενα									[τσ]	[τζ]		
διαρκή	Τριβόμενα				[φ]	[β]	[θ]	[δ]				[χ]	[γ]
	Ρινικά/Έρρινα		[μ]							[ν]			
	Συριστικά						[σ]	[ζ]					
	Υγρά							[λ]		[ρ]			
		Χειλικά						Ουρανικά					

A = άηχα, H = ηχηρά

✓ Ιδού και μια απλούστερη διαίρεση των συμφώνων (γραμμάτων/φθόγγων):

	ουρανικά	χειλικά	οδοντικά	διπλά				
στιγμαία	κ	π	τ	ψιλά	συριστικά	ξ = κ + σ, ψ = π + σ		άηχα
διαρκή/ εξακολου- θητικά	χ	φ	θ	δασέα	σ			
	γ	β	δ	μέσα	ζ	ρινικά/έρρινα	υγρά	ηχηρά
						μ, ν	λ, ρ	

στιγμαία: κ, π, τ || διαρκή/εξακολουθητικά: γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, μ, ν, λ, ρ

διπλά: ξ, ψ

άηχα: κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, ξ, ψ || ηχηρά: β, γ, δ, ζ, μ, ν, λ, ρ

Απλά και κατανοητά η γνώση!

Διαίρεση των γραμμάτων

- Φωνήεντα (7): α, ε, η, ι, υ, ο, ω
- Σύμφωνα (17): β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ξ, ψ

Θυμάμαι ότι...

- Τα σύμφωνα ξ και ψ ονομάζονται **διπλά σύμφωνα**, γιατί αποτελούνται από δύο φθόγγους.
ξ = κ + σ: ξυλόφωνο, εξαίρεση
ψ = π + σ: ψάθα, πάψε
- Το πρώτο γράμμα κάθε λέξης λέγεται **αρχικό** και το τελευταίο **τελικό**: π.χ.: στη λέξη «πέταξε» το γράμμα π είναι το **αρχικό** γράμμα, ενώ το ε είναι το **τελικό** γράμμα.
- Τα **σύμφωνα** που χρησιμοποιούνται ως **τελικά** και μπαίνουν στο τέλος της λέξης είναι το -ς και το -ν. Υπάρχουν όμως και **επιφωνήματα** ή **ξένες λέξεις** που τελειώνουν σε **άλλα σύμφωνα**: π.χ.: **αχ!**, **οχ!** / **πλαζ**, **ασανσέρ**, **μπάσκετ**.

15

Δίψηφα φωνήεντα και δίψηφα σύμφωνα

Ο Κώστας **αισθάνθηκε** αδιαθεσία στο **σχολείο**. **Είπε** στη δασκάλα του ότι **πονούσε** η **κοιλιά** του. Το **προηγούμενο** βράδυ οι **γονείς** του τον πήγαν στον **παιδίατρο**. **Τους είχε δώσει** φαρμακευτική αγωγή, που την **είχαν υιοθετήσει** ευλαβικά. Η δασκάλα του **μπήκε** στο **γραφείο** της διεύθυνσης και πήρε τηλέφωνο τους **γονείς του** Κώστα. Όλη αυτή την ώρα **οι** συμμαθητές του **είχαν γκρεμίσει** την τάξη με τις φωνές τους, ενώ ο Κώστας **τσίριζε** από τον πόνο. Μετά από ένα τέταρτο η δασκάλα **είδε** τους **γονείς** του Κώστα από το **τζάμι**. Την ευχαρίστησαν για τη **φροντίδα του παιδιού** της και, ως **αντάλλαγμα**, της **πρότειναν** να της κάνουν το τραπέζι στο σπίτι.

Οι λέξεις με πλάγια στοιχεία στο κείμενο περιέχουν **δίψηφα φωνήεντα** και **σύμφωνα**. Είναι **δύο γράμματα** που προφέρονται **σαν ένα**.

αισθάνθηκε : τα γράμματα «α» και «ι» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο ε

Απλά και κατανοητά η γνώση!

είπε : τα γράμματα «ε» και «ι» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο **ι**
κοιλιά : τα γράμματα «ο» και «ι» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο **ι**
υιοθετήσει : τα γράμματα «υ» και «ι» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο **ι**
μπήκε : τα γράμματα «μ» και «π» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο **μπ**
του : τα γράμματα «ο» και «υ» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο **ου**
γκρεμίσει : τα γράμματα «γ» και «κ» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο **γκ**
τσίριζε : τα γράμματα «τ» και «σ» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο **τσ**
τζάμι : τα γράμματα «τ» και «ζ» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο **τζ**
αντάλλαγμα : τα γράμματα «ν» και «τ» παριστάνουν μαζί τον φθόγγο **ντ**

Δίψηφα φωνήεντα ή δίψηφα σύμφωνα ονομάζονται δύο φωνήεντα ή σύμφωνα που προφέρονται σαν ένας φθόγγος.

16

- **Δίψηφα φωνήεντα:** αι = [ε], ει = [ι], οι = [ι], υι = [ι], ου = [ου]

Παραδείγματα:

αίμα : τα γράμματα «α» και «ι» προφέρονται σαν **ε** = έμα
πολυκατοικία : τα γράμματα «ο» και «ι» προφέρονται σαν **ι** = πολυκατικία
είσοδος : τα γράμματα «ε» και «ι» προφέρονται σαν **ι** = ίσοδος
υιός : τα γράμματα «υ» και «ι» προφέρονται σαν **ι** = ιός
βούρτσα : τα γράμματα «ο» και «υ» προφέρονται σαν **ου** = βούρτσα

- **Δίψηφα σύμφωνα:** μπ, ντ, γκ, τσ, τζ

Παραδείγματα:

μπαλκόνι : τα γράμματα «μ» και «π» προφέρονται σαν **μπ**
ντάμα : τα γράμματα «ν» και «τ» προφέρονται σαν **ντ**
αγκαλιά : τα γράμματα «γ» και «κ» προφέρονται σαν **γκ**
τσατσάρα : τα γράμματα «τ» και «σ» προφέρονται σαν **τσ**
τζάκι : τα γράμματα «τ» και «ζ» προφέρονται σαν **τζ**

Απλά και κατανοητά η γνώση!

Θυμάμαι ότι...

1. Υπάρχουν κάποια **διπλά όμοια σύμφωνα** που προφέρονται σαν ένας φθόγγος. Ονομάζονται **όμοια γράμματα**. Είναι τα:

ββ: Σάββατο

γγ: φεγγάρι

κκ: εκκλησία

λλ: αλλά

μμ: άμμος

νν: Άννα

ππ: παππούς

ρρ: ανάρρωση

σσ: θάλασσα

ττ: Αττική

2. Κάποια όμοια σύμφωνα ακούγονται σαν **δύο φωνές**:

Η λέξη «**συγγραφέας**» γράφεται με δύο «γγ», αλλά ακούγεται «**συνγραφέας**»

Η λέξη «**φεγγάρι**» γράφεται με δύο «γγ», αλλά ακούγεται «**φενγκάρι**»

3. Διαφορετική προφορά:

Η λέξη «**έλεγχος**» γράφεται με «γ» και «χ» και ακούγεται «**έλεγχος**»

Η λέξη «**οσμή**» γράφεται με «σ» και «μ» και ακούγεται «**οζμή**»

(Για την ορθογραφία των λέξεων με δύο όμοια σύμφωνα μπορείτε να συμβουλευτείτε στο **STEM Ορθογραφίας** τον σχετικό πίνακα, **Λέξεις με δύο όμοια σύμφωνα**.)

Οι δίφθογοι

Τα πουλάκια κελαηδούσαν στα κλαδιά των δέντρων. Στο διπλανό χωράφι ο γάιδαρος κοιτούσε αμέριμος τα παιδιά του χωριού. Το ρολόι της εκκλησίας έδειχνε ήδη οκτώ. Το χωριό είχε γεμίσει φωνές. Τα παιδιά έπαιζαν, οι γυναίκες κουβέντιαζαν και οι άντρες έριχναν τα δίχτυα τους για να πιάσουν ψάρια στη θάλασσα. Τέτοιος σαματάς είχε να ακουστεί εδώ και καιρό.

Απλά και κατανοητά η γνώση!

- Στις λέξεις «κελαηδούσαν», «γάιδaros», «ρολόι», όταν προφέρουμε τα φωνήεντα **α** και **η**, **α** και **ι**, **ο** και **ι**, οι δύο φθόγγοι ακούγονται στον χρόνο **μίας συλλαβής**.
- Στις λέξεις «δίχτυα», «παιδιά», «χωριό», όταν προφέρουμε τα φωνήεντα **υ**, **ι** μαζί με άλλα φωνήεντα ή δίψηφα φωνήεντα, ακούγεται στον χρόνο **μίας συλλαβής ένας φθόγγος** αποτελούμενος από **δύο φωνήεντα** με ένα **χ** ή **γ** μπροστά τους: **δίχτυα**, **παιδιά**, **χωριό**.

Δίφθογος ονομάζεται ο **συνδυασμός** δύο φωνηέντων ή δίψηφων φωνηέντων ή ενός φωνήεντος και ενός δίψηφου φωνήεντος, που προφέρονται σαν **μία συλλαβή**. Οι **δίφθογγοι** χωρίζονται σε **κύριες** και **καταχρηστικές**.

Κύριες δίφθογγοι	Καταχρηστικές δίφθογγοι
αϊ/άι, αη, αυ, οϊ/όι, οη/όη	ι, υ, ει, οι + φωνήεν ή δίψηφο
αϊτός, γάιδaros, αηδόνι, φράουλα, κοροϊδεύω, ρόδι, βόηθα	χωριό, φωτιές, διχτυών, υγεία, ποιοι, ποιων, ποιους

Οι συνδυασμοί **αυ** και **ευ**

Ένωσε τεράστια **ευτυχία** όταν αγκάλιασε τη μητέρα του στην **αυλή** του σπιτιού του. Έλειπε τόσα χρόνια στην ξενιτιά και **πάλευε** νύχτα και μέρα για να τα καταφέρει. Τα λόγια της μητέρας του, στα γράμματα που του έστειλε, τα κρατούσε σαν **Ευαγγέλιο**.

Οι λέξεις **ευτυχία**, **αυλή**, **πάλευε** και **Ευαγγέλιο** του κειμένου περιλαμβάνουν συνδυασμούς φωνηέντων που δεν ανήκουν στις διφθόγγους και δεν συμπεριφέρονται όπως οι δίφθογγοι. Είναι οι **συνδυασμοί αυ** και **ευ**.

Απλά και κατανοητά η γνώση!

- Ανάλογα με το **γράμμα που ακολουθεί**, οι συνδυασμοί **αυ** και **ευ** προφέρονται άλλοτε ως **[αβ]** και **[εβ]** και άλλοτε ως **[αφ]** και **[εφ]**: π.χ.:

Η λέξη «**ευ**τυχία» ακούγεται **εφ**τυχία.

Η λέξη «**αυ**λή» ακούγεται **αβ**λή.

Η λέξη «**πά**λευε» ακούγεται **πέ**λεβε.

Η λέξη «**Ευ**αγγέλιο» ακούγεται **Εβ**αγγέλιο.

1. **αυ** ή **ευ** + **φωνήεν** ή **διαρκές σύμφωνο** (β, γ, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ) → **αβ**, **εβ**: **έπαυα** = **έπαβα**, **αυλή** = **αβλή**, **ευωδία** = **εβωδία**, **εύρημα** = **έβρημα**.
2. **αυ** ή **ευ** + **στιγμαίο σύμφωνο** (θ, κ, π, τ, φ, χ, ξ, ψ) ή **σ** → **αφ**, **εφ**: **αυτός** = **αφτός**, **ευχή** = **εφχή**, **αυστηρός** = **αφστηρός**

Απαλοιφή φωνήεντος

19

Δεν ακούς; **Σ'** το 'χω πει τόσες φορές ότι το **στάρι** δεν μαζεύεται πριν απ' τον Ιούλιο! **Γι'** αυτό, δεν πρέπει να επιμένεις **δυο** και τρεις φορές **στην** άποψή σου.

- Κυρίως στον **προφορικό λόγο**, ορισμένες φορές ένα **φωνήεν χάνεται (απαλείφεται)**, είτε μπροστά είτε μετά από άλλο φωνήεν (**Για αυτό** → **Γι' αυτό**, **ακούεις** → **ακούς**, **το έχω** → **το 'χω**), είτε μπροστά από σύμφωνο (**Σου το** → **Σ' το**, **απ τον** → **απ' τον**), είτε ανάμεσα σε δύο σύμφωνα (**σιτάρι** → **στάρι**). Το φαινόμενο λέγεται **απαλοιφή φωνήεντος**, και στη θέση του φωνήεντος που χάθηκε μπαίνει συνήθως **απόστροφος**.
- Άλλες φορές, ένα φωνήεν που κανονικά συλλαβίζεται χωριστά από το επόμενο φωνήεν σχηματίζει μαζί του **καταχρηστική δίφθογγο** (**δύο** = **δύ-ο** → **δυο**).

Τα φαινόμενα αυτά ονομάζονται **φθογγικά πάθη**. Τα σημαντικότερα είναι:

1. **Συνίζηση** = ένωση δύο φωνηέντων σε μία καταχρηστική δίφθογγο:

δύο → **δυο**, **αδειάζω**, **κάποιος**.

2. **Συναίρεση** = απαλοιφή ασθενούς/άνισχυρου φωνήεντος μετά από ένα ισχυρό φωνήεν και σύνδεσή τους σε μία συλλαβή:

ακούεις → **ακούς**, **λέεις** → **λες**, **δεκαέξι** → **δεκάξι**.

Από το **ισχυρότερο** προς το **ασθενέστερο** φωνήεν: **[α]** → **[ο]** → **[ου]** → **[ε]** → **[ι]**

Απλά και κατανοητά η γνώση!

3. **Έκθλιψη** = απαλοιφή τελικού φωνήεντος μπροστά από αρχικό φωνήεν:
για αυτό → γι' αυτό, από όλους → απ' όλους, θα ακούσετε → θ' ακούσετε.
4. **Αφαίρεση**: απαλοιφή αρχικού φωνήεντος μετά από τελικό φωνήεν:
το έχω → το 'χω, θα έρθω → θα 'ρθω, μου έφερε → μου 'φερε.
6. **Συγκοπή** = απαλοιφή φωνήεντος ανάμεσα σε δύο σύμφωνα:
σιτάρι → στάρι, κορυφή → κορφή, φέρετε → φέρτε.
5. **Αποκοπή** = απαλοιφή τελικού φωνήεντος μπροστά από αρχικό σύμφωνο:
σου το έχω πει → σ' το έχω πει, από τον → απ' τον, κόψε το → κόψ' το.

Θυμάμαι ότι...

- Η αποκοπή του ε στην πρόθεση σε μπροστά από άρθρο γενικής ή αιτιατικής πτώσης (του, της, των, τον, την, το, τους, τις, τα) δεν δηλώνεται με απόστροφο και η πρόθεση σε ενώνεται σε μία λέξη μαζί με το άρθρο: **στου** πατέρα τη γιορτή, **στων** φίλων τη γιορτή, **στην** πρόθεση, **στο** σχολείο, **στους** κήπους, **στις** εννιά του μήνα, **στα** γενέθλια.
- Δεν συμβαίνει το ίδιο με τον αδύνατο τύπο σου της προσωπικής αντωνυμίας, όταν ακολουθεί άλλος αδύνατος τύπος που αρχίζει με ι: σου ιο είπα → σ' ιο είπα, σου ιον γνώρισα → σ' ιον γνώρισα.
- Η αποκοπή του τελικού α του επιρρήματος μέσα μπροστά από αρχικό σ δεν δηλώνεται, και το μέσα γίνεται μες: μέσα στη θάλασσα → μες στη θάλασσα.

Οι συλλαβές, ο συλλαβισμός

Μου έδωσε να καταλάβω πως δεν τον ικανοποιούσε η απόδοση στη δουλειά μου. Ένας νέος υπάλληλος, που μόλις είχε ολοκληρώσει την πρακτική του στην εταιρεία, άρχισε να αναλαμβάνει ολοένα και περισσότερες αρμοδιότητες, εκπλήσσοντας τον προϊστάμενο με τις γνώσεις και τις δεξιότητές του. Ήταν σίγουρο πως θα έπαιρνε προαγωγή.

➤ Κάθε λέξη χωρίζεται σε **συλλαβές**. Οι **συλλαβές** είναι οι **ενώσεις λίγων γραμμάτων** που η **καθεμία έχει το δικό της ήχο** και όλες μαζί αποτελούν τη

Απλά και κατανοητά η γνώση!

λέξη. Κάθε συλλαβή από μόνη της δεν μπορεί να δώσει κανένα ολοκληρωμένο νόημα. Η συλλαβή δημιουργείται από **ένα, δύο, τρία, τέσσερα ή και πέντε γράμματα** π.χ.:

Στη λέξη **προαγωγή** υπάρχουν τέσσερις συλλαβές: **προ-α-γω-γή**:

– Η 1η συλλαβή αποτελείται από **τρία γράμματα (προ)**

– Η 2η συλλαβή αποτελείται από **ένα γράμμα (α)**

– Η 3η και η 4η συλλαβή αποτελούνται από **δύο γράμματα η καθεμία (γω / γή)**

- ✓ Μια λέξη, ανάλογα με τον **αριθμό των συλλαβών** της, ονομάζεται:
  - **μονοσύλλαβη**, αν έχει **μία μόνο συλλαβή**: το, για, ποιοι
  - **δισύλλαβη**, αν έχει **δύο συλλαβές**: μά-τι, δώ-σε, έ-νας
  - **τρिसύλλαβη**, αν έχει **τρεις συλλαβές**: γυ-ναί-κα, για-τρεύ-ω, μιά-μι-ση
  - **πολυσύλλαβη**, αν έχει **περισσότερες από τρεις συλλαβές**: πο-δή-λα-το

✓ Μια **συλλαβή**, ανάλογα με τη **θέση** που έχει μέσα σε μια λέξη, ονομάζεται:

αρχική	προπαραλήγουσα	παραλήγουσα	λήγουσα
η 1η συλλαβή της λέξης	η 3η συλλαβή από το τέλος	η προτελευταία συλλαβή	η τελευταία συλλαβή
πο	δή	λα	το

Συλλαβισμός ονομάζεται ο τρόπος με τον οποίο χωρίζουμε μια λέξη σε συλλαβές.

➤ **Κανόνες συλλαβισμού:**

1. Ένα φωνήεν = **μία συλλαβή**: αστέρι = α-στέ-ρι, αέρας = α-έ-ρας

(Ένα ή περισσότερα σύμφωνα μόνα τους = καμία συλλαβή)

2. **Δίφθογγος** (κύρια ή καταχρηστική) – **δίψηφα φωνήεντα** – **συνδυασμοί αυ και ευ** → δεν χωρίζονται ποτέ:

κελάηδισμα = κε-λάη-δι-σμα, κάποιος = κά-ποιος

αίμα = αί-μα

ευτυχία = ευ-τυ-χί-α

Απλά και κατανοητά η γνώση!

3. Δίψηφα σύμφωνα → δεν χωρίζονται ποτέ: *μπάλα = μπά-λα, αντί = α-ντί*

4. Φωνήεν - σύμφωνο - φωνήεν: το σύμφωνο συλλαβίζεται με το 2ο φωνήεν:
ακάλυπτος = α-κά-λυ-πτος

5. Φωνήεν - Σύμφωνο - Σύμφωνο - Φωνήεν:

α) Τα δύο σύμφωνα συλλαβίζονται με το 2ο φωνήεν, αν από τα σύμφωνα αρχίζει ελληνική λέξη: *έκρηξη = έ-κρη-ξη (κρ > κράμα, κραυγή), ακάλυπτος = α-κά-λυ-πτος (πτ > πτηνό, πτέρυγα)*

β) Το 1ο σύμφωνο συλλαβίζεται με το 1ο φωνήεν και το 2ο σύμφωνο με το 2ο φωνήεν, αν από τα σύμφωνα δεν αρχίζει ελληνική λέξη: *ξαφνικά = ξαφ-νι-κά (φν > καμιά ελληνική λέξη)*

6. Φωνήεν - Σύμφωνο - Σύμφωνο - Σύμφωνο - Φωνήεν:

α) Τα τρία σύμφωνα συλλαβίζονται με το 2ο φωνήεν, αν έστω από τα δύο πρώτα σύμφωνα αρχίζει ελληνική λέξη: *άστρο = ά-στρο (στρ > στρώμα, στ > στέλνω), άσπλαχνος = ά-σπλα-χνος (σπλ > σπλήνα, σπ > σπάζω), όσφρηση = ό-σφρη-ση (σφρ > σφραγίδα, σφ > σφάλμα)*

β) Το 1ο σύμφωνο συλλαβίζεται με το 1ο φωνήεν και τα άλλα δύο σύμφωνα με το 2ο φωνήεν, αν από τα δύο πρώτα σύμφωνα δεν αρχίζει ελληνική λέξη: *ανθρωπότητα = αν-θρω-πό-τη-τα (νθ > καμιά ελληνική λέξη)*

7. Φωνήεν - Σύμφωνο - Σύμφωνο - Σύμφωνο - Σύμφωνο - Φωνήεν: το 1ο σύμφωνο συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν και τα άλλα τρία με το επόμενο φωνήεν: *εκστρατεία = εκ-στρα-τεί-α*

8. Όμοια σύμφωνα → χωρίζονται: *φεγγάρι = φεγ-γά-ρι, Σάββατο = Σάβ-βα-το*

9. Σύνθετες λέξεις → ακολουθούν τους κανόνες συλλαβισμού: (*ποδήλατο + δρόμος >*) *ποδηλατόδρομος = πο-δη-λα-τό-δρο-μος, (συν + τροφή >)* *σύντροφος = σύ-ντρο-φος*

Θυμάμαι ότι...

1. Στον γραπτό λόγο γράφουμε πάντοτε τις λέξεις **χωριστά**, με **διάστημα** ανάμεσά τους: *Τι όμορφα που ήταν στην εξοχή!*

2. Γράφουμε ως **μία λέξη**:

Απλά και κατανοητά η γνώση!

- προπαντός, προπάντων, εξαιτίας, εξάλλου, υπόψη, οπωσδήποτε, οπουδήποτε, ωστόσο, επιτέλους, επικεφαλής, καλημέρα, καλησπέρα, καληνύχτα.
- ορισμένες αντωνυμίες: οποιοσδήποτε, οσοσδήποτε, οτιδήποτε, καθένας, καθεμιά, καθένα, καθετί, κατιτί. (Μόνο όταν θέλουμε να **τονίσουμε** τη σημασία τους γράφουμε χωριστά τα καθένας, καθεμιά, καθετί: **Κάθε ένας** μαθητής μόνος του **ας** γράψει..., **κάθε μία** συλλαβή χωριστά..., **κάθε τι** πραγματικά ωφέλιμο...)
- την πρόθεση **σε** ενωμένη με τη **γενική** και την **αιτιατική** του **οριστικού άρθρου**: σε + του > **σου**, σε + τον > **στον**, σε + των > **στων**, σε + τους > **στους**, σε + της > **στης**, σε + την > **στην**, σε + τις > **στις**, σε + το > **στο**, σε + τα > **στα**.

2. Ο τονισμός

Ήθελα να ήξερα πώς θα ταξιδέψει με τέτοιο καιρό. Η Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία ανακοίνωσε επικίνδυνα καιρικά φαινόμενα για τις ημέρες που έρχονται. Οι ώρες που θα ακολουθήσουν θα είναι δύσκολες για τους οδηγούς που θα κινηθούν στο επαρχιακό οδικό δίκτυο.

Τόνος ονομάζεται το σημαδάκι που τοποθετούμε πάνω στο **φωνήεν** της συλλαβής που προφέρεται **πιο δυνατά** από τις υπόλοιπες. Ο τόνος που χρησιμοποιούμε στα νέα ελληνικά είναι η **οξεία (´)**.

Ο **τονισμός** μιας λέξης είναι **υποχρεωτικός** και ακολουθεί κάποιους **κανόνες**:

1. Ο **τόνος** μπαίνει πάντα πάνω από ένα **φωνήεν** ποτέ πάνω από **σύμφωνο**:
αλάτι, αύριο, ακούσαμε
2. Ο **τόνος** μπαίνει σε λέξεις με **δύο ή περισσότερες συλλαβές**. Οι **μονοσύλλαβες λέξεις δεν τονίζονται**: κρέ-ας, φα-γη-τό, σή-με-ρα / τι, ο, ποιος
  - **Μονοσύλλαβες λέξεις που εξαιρούνται και τονίζονται**:
    - ο διαζευκτικός σύνδεσμος **ή**: Θα συναντηθούμε σπίτι σου **ή** σπίτι μου;
    - τα ερωτηματικά επιρρήματα **πού** και **πώς**, σε ευθεία ή σε πλάγια ερωτηματική πρόταση: **Πού** θα πας διακοπές; Με ρώτηση **πώς** περνάω.

Απλά και κατανοητά η γνώση!

- οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών (μου, σου, του κ.λπ.), όταν μπορούν να θεωρηθούν **εσφαλμένα εγκλιτικές λέξεις**:

Η μητέρα σου τηλεφώνησε (= Η μητέρα τηλεφώνησε σε εσένα, όχι: Η δική σου μητέρα τηλεφώνησε)

- οι μονοσύλλαβες λέξεις **να** και **θα** όταν συμποφέρονται με τους ρηματικούς τύπους **’ρθω, μπω, βρω, βγω**:

Θέλω νά ’ρθω φέτος στο νησί.

Θά μπεις μέσα;

Θά βγουν για βόλτα.

Νά βρεις καλό!

Αν **δεν τονίσουμε** τα **να, θα**, πρέπει να **διαβάσουμε**: **να ’ρθώ, θα μπείς, θα βγούν, να βρείς** (τα ρήματα αυτά δεν τονίζονται ως μονοσύλλαβα).

3. Τόνος δεν μπαίνει όταν γράφουμε με κεφαλαία γράμματα: *ΝΗΣΙ*

4. Τόνος μπαίνει στη λήγουσα, παραλήγουσα και προπαραλήγουσα. Ποτέ πιο πάνω από την προπαραλήγουσα: *θε-ός, φέρ-νω, άν-θρω-πος, πο-δη-λα-τό-δρο-μος*

5. Στη δίφθογγο, στο **δίψηφο φωνήεν** και στους συνδυασμούς **αυ** και **ευ** ο τόνος μπαίνει στο 2ο φωνήεν: *ανοίγω, φτυάρι, αύριο, εύθυμος*

6. Δεν παίρνουν τόνο τα προτακτικά, οι **λέξεις** που προηγούνται από άλλες και ενώνονται μαζί τους σε μια λέξη με **ενωτικό**: **Αγια-, Αϊ-, γρια-, θεια-, κυρα-, γερο-, μαστρο-, μπαρμπα-, παπα-**:

Αγια-Σοφιά, Αϊ-Νικόλας, γρια-Δέσπω, κυρα-Βαγγελιώ, μαστρο-Δημήτρης, μπαρμπα-Γιάννης, παπα-Χαράλαμπος

- ✓ Μια λέξη, ανάλογα με το **ποια συλλαβή** της **τονίζεται**, ονομάζεται:

Οξύτονη τονίζεται στη λήγουσα	Παροξύτονη τονίζεται στην παραλήγουσα	Προπαροξύτονη τονίζεται στην προπαραλήγουσα
<i>πε-τώ</i>	<i>πα-ρα-πά-νω</i>	<i>άν-θρω-πος</i>

- ✓ **Θέση του τόνου**:

- Ο τόνος μπαίνει **αριστερά** από το **αρχικό κεφαλαίο γράμμα**: *Ήλθες, επιτέλους; Οι Έλληνες έχουν μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά.*

Απλά και κατανοητά η γνώση!

- Στα **δίψηφα φωνήεντα** και στους **συνδυασμούς αυ και ευ**, ο τόνος μπαίνει επάνω από το 2ο φωνήεν: χαίρομαι, είπα, κοίμισε, κούραση, αύριο, εύκολο.
- Στις **διφθόγγους**, κύριες και καταχρηστικές, ο τόνος μπαίνει επάνω από το φωνήεν ή το **δίψηφο που προφέρεται δυνατώτερα**: ρόδι, φράουλα, κελάηδισμα, παιδιά, διχτυών, παλιούς.

Οι εγκλιτικές λέξεις

Το **τετράδιό μου** είναι στο γραφείο, ακριβώς **απέναντί σου**. **Φέρε μού το**, σε παρακαλώ, μητέρα. **Ψάχνοντάς το**, έχω κουραστεί!

Οι μονοσύλλαβες λέξεις στο κείμενο με τα **έντονα πλάγια στοιχεία** είναι **αδύνατοι τύποι** της **κτητικής** και της **προσωπικής αντωνυμίας** (**μου, σου, μού, το**). Ο τόνος τους μεταβαίνει στη **λήγουσα** της προηγούμενης **προπαροξύτονης λέξης**, ενώ η μία από αυτές τονίζεται, παρότι είναι μονοσύλλαβη. Αυτές οι λέξεις λέγονται **εγκλιτικές**.

25

Εγκλιτικές είναι οι λέξεις που **χάνουν τον τόνο** τους ή τον **ανεβάζουν στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης**, συνήθως προπαροξύτονης. Το φαινόμενο ονομάζεται **έγκλιση του τόνου**. Συχνές εγκλιτικές λέξεις είναι οι **αδύνατοι τύποι των προσωπικών και των κτητικών αντωνυμιών**: **μου, σου, του, της, μας, σας, τους, τες**.

Θυμάμαι ότι...

Οι **εγκλιτικές λέξεις**, ως μονοσύλλαβες, δεν τονίζονται. Αλλά:

- α) ο **τόνος** τους ανεβαίνει στη **λήγουσα της προηγούμενης λέξης**, όταν αυτή είναι **προπαροξύτονη**: τετράδιό μου, απέναντί σου, ψάχνοντάς το.
- β) ο **τόνος** μπαίνει στο **πρώτο εγκλιτικό**, όταν έχουμε δύο εγκλιτικά και προηγείται παροξύτονη προστακτική: φέρε μού το.

Απλά και κατανοητά η γνώση!

Άλλα ορθογραφικά σημεία

Εκτός από τον τόνο, χρησιμοποιούμε ορισμένα άλλα **ορθογραφικά σημεία**, που είναι τα εξής:

- **ενωτικό (-)**: με αυτό **χωρίζουμε στο τέλος μιας σειράς μια λέξη** που δεν χωράει (συλλαβίζοντάς την) και **ενώνουμε τα προτακτικά** με το όνομα που συνοδεύουν:

*Ο ουρανός ήταν τόσο όμορφος, καταγάλανος και ηλιόλουστος· δεν **χορ-ταίναμε** να τον κοιτάζουμε για ώρες.*

*Φέτος επισκεφτήκαμε τον **Αϊ-Στράτη**.*

- **υποδιαστολή (,): α)** ξεχωρίζει τα **ακέραια** από τα **δεκαδικά ψηφία ενός αριθμού**: Το αποτέλεσμα της διαίρεσης ήταν **10,3**.

β) γράφεται στην **αναφορική αντωνυμία ό,τι (= οτιδήποτε)**, για να την ξεχωρίζουμε από τον ειδικό σύνδεσμο ότι: Φτιάξε **ό,τι** σου αρέσει για φαγητό. (Αλλά: Μου είπε ότι θα έλθει.)

- **απόστροφος (')**: μπαίνει **στη θέση ενός φωνήεντος** που βρισκόταν στην αρχή ή στο τέλος μιας λέξης και **χάθηκε**: Το **΄χει** (= το έχει) ετοιμάσει το τραπέζι η μητέρα. / **Θ'** (= Θα) αργήσω να έρθω το βράδυ στο σπίτι.
- **διαλυτικά (¨)**: μπαίνουν **επάνω από το ι και το υ** όταν τα **προφέρουμε ξεχωριστά από το προηγούμενο φωνήεν**: θε[¨]ϊκή, Μα[¨]ϊου, προ[¨]υπήρχε.

Τα σημεία στίξης

Το σχολείο είχε γεμίσει πάλι με παιδιά. Οι συζητήσεις δεν σταματούσαν. Μετά τις διακοπές όλοι είχαν κάτι να θυμηθούν: γέλια, μακροβούτια, παγωτά, πολλά παγωτά! Αλήθεια, τι θα ήταν το καλοκαίρι χωρίς παγωτό; Και ο ύπνος ο μεσημεριανός... βάλσαμο! Να ξέρεις ότι θα πέσεις στο κρεβάτι και να μη χρειάζεται να σηκωθείς συγκεκριμένη ώρα. Να μην έχεις τη μαμά να φωνάζει πως πρέπει να σηκωθείς για να διαβάσεις -για την ακρίβεια, πως το μεσημέρι είναι φτιαγμένο για το διάβασμα- ακόμη και όταν δεν έχεις διάβασμα.

- Διάβασε κάτι άλλο: μια εφημερίδα, ένα περιοδικό, ένα εξωσχολικό βιβλίο. Άραγε, υπάρχει κάτι που να συνοδεύει τη λέξη «βιβλίο» και να είναι καλό για καλοκαίρι; Όχι, βέβαια! Μόνο παγωτό... πολύ παγωτό!

27

Στον προφορικό μας λόγο μπορούμε με τη χροιά, την ένταση και τη διακύμανση της φωνής να δώσουμε έμφαση και να τονίσουμε αυτό που είναι σημαντικό για εμάς. Σε αυτό μας βοηθούν και οι κινήσεις του σώματος, των χεριών και οι εκφράσεις του προσώπου μας. Στον γραπτό λόγο, αντίθετα, δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα. Υπάρχουν όμως κάποια **σημάδια**, το καθένα με τη δική του σημασία και τον δικό του ρόλο, που βοηθούν να **χρωματίσουμε τον λόγο**. Αυτά τα σημάδια ονομάζονται **σημεία στίξης**.

Τα **σημεία στίξης** είναι τα ακόλουθα:

- **Τελεία (.)**: Τοποθετείται στο **τέλος μιας πρότασης** που έχει **ολοκληρωμένο νόημα**. Η φωνή μας **σταματά** για λίγο. Μετά από τελεία αρχίζουμε με κεφαλαίο γράμμα:

Ο Κώστας φίλησε τη γυναίκα του. Έπλυνε τα χέρια του και κάθισε στο τραπέζι.

- **Άνω τελεία (')**: Τοποθετείται στο **τέλος μιας πρότασης που δεν έχει ολοκληρωθεί**. Χρησιμοποιείται για να χωρίσει μέσα στη φράση δύο μέρη, από

Απλά και κατανοητά η γνώση!

Αξίες για μια ζωή!

- ✓ Εξυπνάδα
- ✓ Κριτική Σκέψη
- ✓ Αυτοπεποίθηση

Βρες το Δάσκαλό σου!
στο arnos.gr

Ο Καθηγητής - Δάσκαλος arnos.gr:

- ★ Διδάσκει μεθοδικά και οργανωμένα με το Τετράδιο Σπουδής.
- ★ Καθοδηγεί το Μαθητή να μαθαίνει βήμα - βήμα.
- ★ Οδηγεί στην **Αυτομάθηση**.
- ★ Υλοποιεί τους στόχους του μαθήματος.
- ★ Πιστοποιεί με διαγωνίσματα την πρόοδο του Μαθητή.

Γιατί επιλέγω Τετράδιο Σπουδής;

- ★ Είναι απαραίτητο διδακτικό εργαλείο βασισμένο στους στόχους του μαθήματος και τον τρόπο Υλοποίησής του.
- ★ Σε αυτό βρίσκεται το υλικό Διδασκαλίας για τον Καθηγητή και Μελέτης για το Μαθητή.
- ★ Το Τετράδιο Σπουδής σε συνδυασμό με το course οδηγούν το **Μαθητή** στην **Αυτομάθηση**.
- ★ Είναι το Φροντιστηριακό Εγχειρίδιο πραγματοποίησης της **online διδασκαλίας με φυσικό τρόπο**.
- ★ Με αυτό **ενημερώνονται άμεσα οι γονείς** και **ελέγχουν την πρόοδο** του παιδιού τους.

Τετράδια Σπουδής για:

Δημοτικό

Μαθηματικά

Φυσικά

Γλώσσα

6-12
ετών

